

A Starčevo–Criș kultúra embertani leletei Tășnad [Tasnád]–Sere lelőhelyről

K. Zoffmann Zsuzsanna

Abstract: *In this paper are presented the results of the anthropological analysis of five human skeletons from Tășnad-Sere. The skeletons belong to the Starčevo-Criș culture and are deposited at the Satu Mare County Museum: Gr.1/1999: woman, 23-59 years; M1/2002: man, 23-39 years; M2/2006: woman, 23-39 years; M3/2006: woman, 23-39 years; M4/2006: sex undetermined, 23-X years.*

Keywords: *Anthropological analysis, Starčevo-Criș culture, north-western Romania, Tășnad-Sere.*

Kulcsszavak: *Antropológiai analízis, Starčevo-Criș kultúra, észak-nyugat Románia, Tășnad-Sere.*

A jelen dolgozatban ismertetett leletek egyrészt kis esetszámuk, másrészt igen gyenge megtartottsági állapotuk miatt látszólag kevés új adatot szolgáltatnak, tekintetbe véve azonban azt a tényt hogy a térség kora-neolitikus Criș kultúrájának népességét embertanilag alig ismerjük¹, minden egyes adatra szükség van csoportjainak biológiai rekonstrukciójához. Az újabb öt lelet Tășnad [Tasnád]–Sere lelőhelyről, főként morfológiai jellemzőivel mindenképpen hozzájárul az adott populáció embertani arculatának megismeréséhez.

Az embertani vizsgálat során az eltemetettek nemének és halálzási életkorának meghatározása², a morfológiai és metrikus adatok felvétele³, a metrikus adatok kategorizálása⁴, a testmagasság meghatározása pedig Sjøvold (1990) módszere szerint történt.

Az antropológiai leletanyag Satu Mare [Szatmárnémeti] múzeumának (Muzeul Județean Satu Mare) régészeti gyűjteményében került megőrzésre⁵.

I. A leletek leírása

A lelőhelyen 1999-ben, 2002-ben és 2006-ban összesen öt zsugorított csontvázas temetkezést tártak fel, melyek a régészeti vizsgálatok szerint a kora-neolitikus Starčevo-Criș kultúrába tartoznak⁶. Az igen kedvezőtlen talajviszonyok miatt a csontok dekompozíciója gyakran maximális mértékű, s ennek megfelelően az embertani vizsgálatok főként csak az eltemetettek nemének és tág határok közötti halálzási életkorának meghatározására korlátozódhattak. A minimális metrikus adatot az 1. és 2. táblázat tartalmazza.

Gr.1/1999: 23–59 éves nő

A lelet koponyatöredékekből és vázcsontok töredékeiből áll, melyek részletesebb elemzése nem volt elvégezhető. A vázcsontok közül csak egy-egy hát- és ágyékcsigolya, a jobboldali clavicula és mindkét scapula, illetve bordák töredékei, valamint a jobb- és baloldali humerus, radius és ulna őrződött meg, egyetlen kézközépcsonttal.

Taxonómiai szempontból csak az eltemetett nő gracilitása állapítható meg, mandibulájának bigoniális szélessége a közepes kategóriába⁷ sorolható. Az alkarcsontok hosszmeretei alapján becsült testmagassága⁸ a Martin-féle közepes kategóriába tartozik⁹.

A megmaradt csontrészekeken kóros elváltozás nyomai nem voltak megfigyelhetőek.

A 22 megőrződött fog közül caries a jobb oldali alsó PM2 nyaki részén, valamint a bal oldali első M1 distális oldalán alakult ki, az utóbbi foggal szomszédos M2 fogból a szuvasodás következtében már csak a gyökércsontok maradtak in situ. A 21 megfigyelhető alveolushoz kapcsolódóan tályog nincs, a mandibula jobb oldalán a PM2-től kezdődően és az M3 foggal bezárólag a fogak még életben kiestek.

¹ Zoffmann 1995.

² Éry/Kralovánszky/Nemeskéri 1963, Schour/Massler (1941), illetve Nemeskéri/Harsányi/Acsádi 1960.

³ Martin/Saller 1957.

⁴ Aleksejev/Debec 1964.

⁵ Itt szeretnék köszönetet mondani Hágó N. A. és R. Gindele régészeknek, akik hozzásegítettek a vizsgálatok elvégzéséhez, és külön Dani J. és C. Virag régészeknek, akiknek emberi és szakmai támogatása nélkül munkám nem valósulhatott volna meg.

⁶ Astaloș/Virag 2006–2007.

⁷ Aleksejev/Debec 1964.

⁸ Sjøvold 1990.

⁹ Martin/Saller 1957.

A mandibula bal oldalán az I1 fog ugyancsak premortálisan hullott ki. A megmaradt fogak abrázioja 2 fokozatú.

M.1/2002: 23–39 éves férfi

A sírból egyrészt vízkővel borított, erősen vetemedett agykoponya őrződött meg arckoponya töredékekkel, hiányos mandibulával, valamint a humerus és az ulna részlete a jobboldali kézfej csontjaival. A maradványok részletes elemzésére nem volt lehetőség.

Taxonómiaiilag csak annyi volt megállapítható, hogy a többi leletnél robusztusabb koponya eredetileg feltehetően hosszú-keskeny-dolichomorph lehetett, középszéles homlokkal.-A testmagasság becslése nem volt elvégezhető.

A fogak közül a felső és alsó metsző- illetve szemfogakon, kisgyermekkorai hiányos táplálkozás, esetleg valamilyen járványos betegség okozta hypoplasia nyomai figyelhetők meg, a fogak zománcán kialakult vízszintes irányú hornyolatok képében.-A ±15 darab megőrződött fogkoronán és foggyökéren caries, a 17 vizsgálható alveolus esetében pedig tályog nem alakult ki.

M.2/2006 (Cx 48): 23–39 éves nő

A leletből koponyatöredékek, csövescsontok töredékei, patella, valamint a baloldali talus őrződött meg, melyek részletesebb elemzésre nem voltak alkalmasak, csak a koponya gracilitása volt megállapítható.

Az összesen 11 megmaradt fog közül az egyik kismetsző koronájának odalán kisméretű caries látható A két megfigyelhető alveolus esetében tályog nincs. A fogak abrázioja 2 fokozatú.

Cribrá orbitalia a baloldalon nem alakult ki, a jobboldali orbita nem volt vizsgálható.

M.3/2006 (Cx 72): 23–59 éves nő(?)

A sírból csak vázcsontok, főleg hosszcsontok töredékei kerültek megmentésre, amelyek elemzésre nem voltak alkalmasak. Az eltemetett egyén neme csontjainak általános gracilitásán, halálozási életkorának meghatározása pedig a hosszcsontok megőrződött szivacsos állományának állapota alapján történhetett.

M.4/2006 (Cx 74): 23–x éves, meghatározhatatlan nemű egyén

A leletanyag csövescsontok töredékeiből áll, melyek elemzésre nem voltak alkalmasak.

II. A Criș kultúrába tartozó eltemetettek nem és halálozási életkor szerinti megoszlása

Kárpát-medence őskorának legkorábbi szakaszában a térség neolitizációját beindító Körös-Starčevo-Criș kultúrkomplexumon belül, embertanilag, messze a legkevesebbet a Criș populációról tudunk, aminek oka egyrészt az e kultúrába tartozó igen kevés számú régészeti feltárt és embertanilag feldolgozott temetkezés¹⁰, másrészt a csontmaradványok igen gyenge megtartottsági állapota.

Az 3. táblázat a publikált leletek nemét és halálozási életkorát ismerteti lelőhelyek szerinti megoszlásban. A felsorolásban a Kárpát-medencén kívüli, olténiai és moldvai leletek is szerepelnek, az etszám azonban még így is csak 25.

A férfiakat kezdetben egyedül a solcai lelet képviselte, az újabb leletek nyomán azonban a férfiak-nők sorozaton belüli részesedési aránya kiegyenlítődt, igaz, hogy a férfiak többsége a Kárpátokon kívüli területekről származik, s a Kárpátokon belüliek nemek szerinti megoszlása (3:7) továbbra is irreális. Ugyanez a helyzet a gyermekkorban elhunytak esetében is, egyetlen újszülött, két infans II és egy juvenis korban meghalt gyermek embertani anyaga került eddig ismertetésre. A férfiak közül 1 juvenis, 3 adultus és 5 matusus korban, míg a nők közül 4 adultus, 3 matusus korban halt meg, 2 nő esetében pedig a vizsgálati anyag rossz megtartási állapota miatt eldönthetetlen volt a halál időpontjának adultus és matusus korcsoportokon belüli pontosabb meghatározása. Három felnőtt egyénnek nemét, illetve szűkebb határok közötti halálozási életkorát nem lehetett meghatározni. Habár az ismertett adatok semmiféle messzebbmenő következtetések levonására nem alkalmasak, annyit mégis meg lehet állapítani, hogy az eltemetettek között az újszülöttől a késő-matusus korúakig, mindkét nem képviselői előfordulnak.¹¹

III. A leletek taxonómiai besorolása

Mivel a szórványosan előkerült leletek feldolgozása és közlése is szórványosan történt, az újabb és

¹⁰ Zoffmann 1995.

¹¹ infans/újszülött = ± 0 éves, infans I. = 1-6 éves, infans II. = 7-14 éves, juvenis = 15-22 éves, adultus = 23-39 éves, matusus = 40-59 éves, senilis = 60-x éves .

újabb leletek kapcsán általánossá vált az addigiak megismételt ismertetése¹². Az embertani irodalomban a legutóbbi összefoglalót, az Ostrovul Corbului lelőhelyről származó leletek közlése kapcsán Necrasov (1986) jelentette meg, a régészeti irodalomban pedig az embertani vizsgálati eredmények összegzését Comșa (1987) végezte el.

Necrasov (1965) a Bedeháza, Cipau és Solca leletek alapján a Criș populáción belül a minimális cromagnoidkomponenssel kevert mediterránoid típus dominanciáját tételezte fel, amellyel párhuzamosan - a Gura Baciului-ról származó lelet alapján - a brachykran, pontosabban alpinoid típus előfordulása is bizonyítható. A mediterránoid, illetve a későbbi pontosítások szerint¹³ a gracilis mediterránokra a gracilis, alacsony-középmagas termet és a dolicho-mesokran koponya, míg az ugyancsak gracilis alpinoid típusra (egyetlen lelet alapján) mérsékelt brachykrania és a közepes termet lehetett a jellemző (Necrasov 1965). Necrasov (1979) szerint a térség neolitikus lakosságának domináns típusát a mediterrán alkotja, amellyel kapcsolatban megválaszolatlan kérdésnek tartotta, hogy e típus helyi előzményekre vezethető-e vissza (Dolni Vestonice), vagy DK felől vándorolt a területre. A cromagnoid komponens előfordulását Necrasov (1979) a terület egyetlen felső paleolitikus lelete, a Cioclovina lelőhelyről származó lelettel hozta összefüggésbe, míg az alpinoid taxon szerinte akár helyi fejlődés eredménye is lehet. A Bîrlad és az Ostrovul Corbului lelőhelyek leletei alapján a protonordikus típus jelenlétét is valószínűsítette, szerinte erre a típusra a robusztus alkat, magas termet és dolicho-mesokran koponya a jellemző¹⁴.

A jelen vizsgálati anyag Tășnad [Tasnád]–Sere lelőhelyről a fentiekhez nem sok adattal tud hozzájárulni, annyi azonban még az igen töredékes leletek alapján is megállapítható, hogy az itt temetkező csoportra a kifejezett gracilitás lehetett a jellemző. A némileg robusztusabb, eredetileg feltehetően hosszú-keskeny-dolichokran agykoponyájú, adultus korban meghalt férfi lehetett a kivétel (M.1/2002 jelzésű temetkezés), akinek azonban pontosabb taxonómiai besorolását nem lehetett elvégezni.

IV. Metrikus elemzés

Az 5. táblázat a korai neolitikumban a Kárpát-medence térségében a neolitizációt beindító Körös-Starčevo-Criș kultúrkomplexum leleteinek az Aleksejev/Debec (1964) szerinti kategóriák közti megoszlását ismerteti, a 20 feletti esetszámnál a megoszlást százalékban is kifejezve. Első rápillantásra is világossá válik, hogy egyedül a legfontosabb koponyaméreték és a koponyaindex (a Starčevo sorozatnál ezen túlmenően még a mandibula bigoniális szélessége) méretadatai alkalmasak a százalékos megoszlás vizsgálatára, de a Criș sorozatnál még ezek az adatok is oly minimálisak, hogy a tíz esetet sem érik el. A táblázat értékei ismét egyértelműen rámutatnak a Körös és Starčevo populációk taxonómiai heterogenitására és a kultúrkomplexum e két összetevőjének (az azonos taxonok eltérő keveredési aránya miatti), egymás közötti szignifikáns eltéréseire¹⁵, míg a harmadik összetevőként szereplő Criș populációt képviselő sorozattöredék esetében csak bizonyos tendenciák látszódnak körvonalazódnak.

A legnagyobb koponyasorozattal rendelkező Starčevo kultúrán belül az igen hosszú-keskeny, főként hyperdolicho-, ritkábban dolichokran agykoponyájú típus dominál, amelyen belül a keskeny-alacsony, és jóval ritkábban a magas arcú variáns is előfordul. A másik jellemző típus a széles, brachymorph agykoponyájú, alacsony-eurymorph arcú variáns, úgy, hogy a két megfigyelhető típusnak előfordulási aránya megközelítőleg a 2:1-nek felel meg. Ugyanez a két fő taxon jellemzi a Körös populációt is, azzal a különbséggel, hogy itt a brachykranok előfordulási aránya már jóval alacsonyabb, a domináns típuson belül pedig a hyperdolichokranokkal szemben a dolichokranok veszik át a vezető szerepet. A magas-leptomorph és alacsony-eurymorph arcúak előfordulási aránya közel azonos. A Starčevo sorozatban gyakori chamaekonchia a Körösön belül csak kivételesen jelentkezik, míg a nazális index variációs terjedelme csaknem megegyezik a két populáció körében. Ha az igen csekély esetszámú Criș sorozattöredéket vizsgáljuk a fenti szempontok szerint, a Starčevo sorozathoz hasonlóan egyértelmű a hyperdolichokran dominancia, viszont az egyetlen koponyára korlátozódó brachykrania, a Gura Baciului lelőhelyről való egyed esetében, magas-leptomorph arcával inkább a Körös sorozat alföldi leleteivel mutat hasonlóságot.

A Criș népesség körében a hyperdolichokran hosszú-igen hosszú, keskeny-igen keskeny

¹² Necrasov 1965, Necrasov/Cristescu 1965, Necrasov/Cristescu 1973, Necrasov/Antoniou 1978, Stb.

¹³ Necrasov/Cristescu 1965, Necrasov/Antoniou 1978, Necrasov 1979.

¹⁴ Necrasov 1986, Necrasov/Antoniou 1978.

¹⁵ Zoffmann 2004, 2005, 2011, 2012.

agykoponya dominanciája mellett, még ez a táblázatban szereplő alig néhány eset is a tipológiai heterogenitás meglétét sugallja. Erre utal főként a brachykrania jelentkezése, valamint az igen alacsony és magas, hypereuryen és lepten felsőarc párhuzamos előfordulása, s ez összhangban van a fentebb ismertetett, a taxonómiai heterogenitásra utaló irodalmi adatokkal. A Criș populációt képviselő leletek egyelőre igen kis száma miatt nem lehet még megállapítani, hogy taxonómiai összetevőinek keveredési arányával a Criș népesség a Körös, vagy a Starčevo népességhez állt-e közelebb. Az sem tartható kizártnak, hogy esetleg eltérő területről érkezve Kárpát-medence délkeleti szegletébe, eleve eltérő taxonómiai arculatával és a feltételezett helyi népcsoportokkal való keveredés (?) általi divergens fejlődésével, a kultúrkomplexum másik két populációjától nemcsak régészetileg, hanem antropológiailag/biológiailag is elkülönült.

Csekély esetszáma miatt a Criș populációt reprezentáló sorozattörredék még igen távol van attól, hogy statisztikai analízis révén lehessen megkísérelni a környező területek azonos korszakából származó más csoportokkal való esetleges genetikai kapcsolatait, vagy ennek épp ellenkezőjét, mint ahogy az megtörtént a Körös és a Starčevo sorozatok esetében¹⁶. Elképzelhető, hogy egy ilyen statisztikai analízis szignifikáns mértékű DK-i kapcsolatokat mutat majd ki, mint a Körös populáció esetében. Pillanatnyilag azonban még ép annyi esélye van annak is, hogy a Starčevo populációhoz hasonlóan az összehasonlításba bevont mintegy 20 sorozat közül (K- és Ny-Kárpát-medencei, csehországi és németországi Vonaldiszes sorozatoktól kezdve, az ukrainai Tripolje és a romániai Hamangia és Boian kultúrákon át Anatóliáig, eggyel sem mutatkozik szignifikáns azonosság¹⁷. A Starčevo sorozat esetében ennek magyarázata vagy az, hogy a populáción belül az általánosan előforduló taxonok keveredési aránya minden mástól eltérő, vagy az a tény, hogy esetleg a népesség genetikai gyökerei olyan, a Balkán belsejében élt korabeli népségekhez kötődnek, melyek embertanilag még tökéletesen ismeretlenek. Nagyobb, reprezentatív sorozat lenne szükséges ahhoz, hogy a Criș populációt képviselő koponyasorozat is bevonásra kerülhessen egy ilyen statisztikai analízisbe, aminek eredményeit azután a jövőben elvégzendő laboratóriumi DNS-vizsgálat majd megcáfol, vagy megerősít.

Irodalom

- Aleksejev/Debec 1964: Aleksejev V.P./Debec G.F., *Kraniometrija*. Nauka, Moskva.
- Astaloş/Virag 2006-2007: Astaloş C./Virag C., *Descoperiri funerare neolitice din judeţul Satu Mare.- Neolithic funerary finds from Satu Mare County*, StCom Satu Mare, XXIII-XXIV, 73-94.
- Comşa 1987: Comşa E. *Neoliticul pe teritoriul României. Consideraţii*, BiblArh, Bucureşti, 1978.
- Éry/Kralovánszky/Nemeskéri 1963: Éry K. K./Kralovánszky A./Nemeskéri J. *Történeti népségek rekonstrukciójának reprezentációja.-A representative reconstruction of historic populations*, Anthrop.Közl., 7, 41-90.
- Hajdu/Fóthi/Kővári 2008: Hajdu T./Fóthi E./Kővári I. *Őskori embertani leletek a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményéből.-Prehistoric anthropological finds from the collection of the Székely National Museum*, Folia Anthrop., 7, 31-40.
- Johnston 1961: Johnston F. E. *Sequence of epiphyseal union in a Prehistoric Kentucky population from Indian Knoll*, Human Biology, 33, 66-81.
- Martin/Saller 1957: Martin R./Saller K. *Lehrbuch der Anthropologie I-II*. Stuttgart.
- Necrasov 1965: Necrasov O. *Date antropologice noi asupra populaţiei culturii neolitice Starčevo-Criş*, St.Cerc.Antrop., 1, 9-17.
- Necrasov 1979: Necrasov O. *Structure anthropologique des populations anciennes e récentes de la R.S.Roumanie*. In: Schwidetzky I. (ed.): *Rassengeschichte der Menschheit*, Lfg. 6, München-Wien. Europa 4, 53-96.
- Necrasov 1986: Necrasov O. *Sur les structure anthropologique de quelques populations Néolithiques et Enéolithiques de Roumanie*, Anthropologie 24, 189-196.
- Necrasov/Antoniú 1978: Necrasov O./Antoniú S., *Contribuţie la antropologia populaţiei din cultura Criş.-Contribution á l'anthropologie de la population de la culture Criş*, St.Cerc.Antop., 15, 3-10.
- Necrasov/Cristescu 1965: Necrasov O./Cristescu M., *Données anthropologiques sur les populations de*

¹⁶ Zoffmann 2004, 2005, 2011, 2012.

¹⁷ Zoffmann 2004, 2005, 2011, 2012.

- l'âge de la pierre en Roumanie*, Homo, 16, 129-161.
- Necrasov/Cristescu 1973: Necrasov O./Cristescu M. *Structure anthropologique des tribus Néolithiques et de l'âge du Bronze de la Roumanie*, In: Schwidetzky I. (ed.), *Die Anfänge des Neolithikums vom Orient bis Nordeuropa. Fundamenta B/3, VIIIa*, Anthropologie, 1, 137-152.
- Nemeskéri/Harsányi/Acsádi 1960: Nemeskéri J./Harsányi L./Acsádi Gy., *Methoden zur Diagnose des Lebensalters von Skelettfunden*, Anthrop.Anz., 24, 70-95.
- Russu/Mareș 1956: Russu I. G./Mareș V., *Considerații antropologice asupra scheletului aparținând culturii Criș de la Sf.Gheorghe–Bedeháza*, Materiale, 2, 28-39.
- Schour/Massler 1941: Schour I./Massler M., *The development of the human dentition*, Journal of American Dental Association, 28, 1153-1160.
- Sjøvold 1990: Sjøvold T., *Estimation of stature from long bones utilizing the line of organic correlation*, Human Evolution, 5, 431-447.
- Zoffmann 2004: Zoffmann Zs. K., *Antropološki pregled populacije Starčevačke kulture (Najnoviji osteološki nalazi sa lokaliteta Vizić-Golokut).*-*Anthropological review of the Starčevo population (The most recent finds from Vizić-Golokut site)*, RVM, 46, 143-149.
- Zoffmann 2005: Zoffmann Zs. K., *Prehistoric anthropological finds in the Carpathian Basin and the Penrose connections of the ethnic groups they represent*, Praehistoria, 6, 103-129.
- Zoffmann, 2011: Zoffmann Zs. K., *Anthropological survey of the populations of the Körös and Starčevo cultures*, In: Bánffy E. (ed.), *The Early Neolithic of the Duna-Tisza interfluve, southern Hungary*, BAR Central European Series 7, Oxford. In print.
- Zoffmann 2012: Zoffmann Zs. K. *Results of anthropological investigations of the Körös population*. In: Anders, A./Siklósi, Zs. (eds.), *The First Neolithic Sites in Central/South-East European Transect. Volume III. The Körös Culture in Eastern Hungary*, BAR International Series, 2334, Oxford 187-193.

Zsuzsanna K. Zoffmann
Budapest, HU
zoffmann@freemail.hu

MARTIN-SALLER 1957	Férfiak				Nők			
	Solca	Tășnad -Sere	Turia-Apor kúria	Ostrovul Corbului (Olténia)	Bedeháza - Sf. Gheorghe	Gura Baciului	Tășnad -Sere	Bîrlad-Trestiana (Moldva)
1.	193	M.1/2002	2.	2.	24.	185	170	187
8.	132	-	138	132	141	133	140	128
9.	94	97	105	93	100	-	98	91
17.	-	-	-	-	-	128	131	-
20.	121	-	126	117	125	121	113	113
45.	-	-	-	-	141	-	123	127
47.	-	-	-	-	-	-	114	-
48.	-	-	-	-	58	-	65	-
51.	-	-	41	-	47	-	40	70
52.	-	-	34	-	36	-	35	39
54.	-	-	-	-	28	-	27	33
55.	-	-	-	-	56	-	50	25
66.	98	-	-	-	-	-	79	52
8 / 1	68.39	-	70.77	72.93	74.60	71.89	82.35	68.45
17 / 1	-	-	-	-	-	69.19	77.06	-
17 / 8	-	-	-	-	-	96.24	93.57	-
20 / 1	62.69	-	64.62	64.64	66.14	65.41	66.47	60.43
20 / 8	91.67	-	91.30	95.46	88.65	90.98	80.71	88.28
9 / 8	71.21	-	76.09	70.46	70.92	-	70.00	71.09
47 / 45	-	-	-	-	-	-	92.68	-
48 / 45	-	-	-	-	-	-	52.85	55.12
52 / 51	-	-	-	-	-	-	87.50	84.62
54 / 55	-	-	82.93	-	50.00	-	54.00	48.08

1. táblázat – A Criș kultúra leleteinek legfontosabb koponyaméretei és indexei

MARTIN-SALLER 1957	Nő	
	Tășnad – Sere	
Humerus	d.	s.
	1.	-
2.	-	-
4.	53	-
5.	18	-
6.	16	-
7a	56	-
Radius	217	216
	14	14
4.	14	14
5.	10	11
Ulna		
1.	-	233
11.	15	14
12.	11	12
Testmagasság (SJOVOLD 1990)		
1558		

2. táblázat – Hosszcsontok méretei és testmagasság

Leletek		Gyermek	Férfi	Nő	?	Irodalom
Kárpát-medence						
1	Cipau	–		± 30	30 - 40	NECRASOV--CRISTESCU 1965
2	Cluj-str.30.Decembrie	–		55 - 60		NECRASOV 1965
3	Bedeháza-Sf.Gheorghe	–		20 - 25		RUSSU--MAREȘ 1956
4	Gura Baciului	–		50 - 55		NECRASOV 1965
5	Solca	–		20 - 25		NECRASOV--CRISTESCU 1965
6	Turja[Torja], Apor kúria	1.		35 - 40		HAJDU--FÓTHI--KÖVÁRI 2008
7	Turja[Torja], Apor kúria	2.				
8	Turja[Torja], Apor kúria	3.	15 - ?			
9	Tășnad[Tasnád]-Sere	Gr.1.		23 - 39		
10	Tășnad[Tasnád]-Sere	M.1/2002		23 - 39		
11	Tășnad[Tasnád]-Sere	M.2/2006		23 - 39		ZOFFMANN -
12	Tășnad[Tasnád]-Sere	M.3/2006		23 - 59		
13	Tășnad[Tasnád]-Sere	M.4/2006			23 - x	
Olténia						
14	Ostrovl Corbului	M.2.		± 50		
15	Ostrovl Corbului	M.24.		± 50		NECRASOV 1986
16	Ostrovl Corbului	–	9			
Moldva						
17	Bîrlad-Trestiana	M.6(1964)		45		
18	Bîrlad-Trestiana	M.7(1966)		maturus		
19	Bîrlad-Trestiana	M.9A(1966)		17 - 18		
20	Bîrlad-Trestiana	M.9B(1966)		maturus		NECRASOV--ANTONIU 1978
21	Bîrlad-Trestiana	M.18 (12.1967)		45 - 50		
22	Bîrlad-Trestiana	M.3(1971)		± 30		
23	Bîrlad-Trestiana	M.32(1972) A	0,5 - 1,0			
24	Bîrlad-Trestiana	M.32(1972) B			23 - x	
25	Pogoraști	–	7			NECRASOV--CRISTESCU 1965
		Összesen:	4	9	9	3

3.táblázat – Az embertanilag közölt Criș kultúrabeli leletek neme és halálzási életkora

Leletek	Nem	NECRASOV 1965	NECRASOV- CRISTESCU 1965	NECRASOV-ANTONIU 1978	NECRASOV 1986
Gura Baciului	nő	alpinoid			
Bedeháza-Sf. Gheorghe	nő	mediterranoïd(+cromagnoid)	gracilis mediterrán	gracilis mediterrán	gracilis mediterrán
Solca	férő	mediterranoïd(+cromagnoid)	gracilis mediterrán	gracilis mediterrán	gracilis mediterrán
Cipau	?	mediterranoïd(+cromagnoid)	gracilis mediterrán		
Cluj- str. 30 Decembrie	nő		gracilis mediterrán	gracilis mediterrán	gracilis mediterrán
Bihad-Trestiana M.45.	nő			gracilis mediterrán	
Bihad-Trestiana M.18.	nő			protoeuropoid-protonordoid	
Bihad-Trestiana M.30.	férő			protoeuropoid-protonordoid	
Ostrovul Corbului 2.	férő				protomediterrán
Ostrovul Corbului 24.	férő				paleonordoid

4. táblázat – A Criş kultúra leleteinek taxonómiai besorolása az embertani irodalomban

MARTIN-SALLER (1957) ALEKSEJEV–DEBEC (1964)	KÖRÖS KULTÚRA férfiak + nők	STARČEVO KULTÚRA férfiak + nők	CRISZ KULTÚRA férfiak + nők
h.dolichokran	6 (23,08 %)	12 (28,57 %)	5
dolichokran	10 (38,46 %)	8 (19,05 %)	1
mesokran	7 (26,92 %)	14 (33,33 %)	–
brachykran	3 (11,54 %)	6 (14,29 %)	1
h.brachykran	–	2 (4,76 %)	–
össz:	26 (100,00 %)	42 (100,00 %)	7
M.1.			
igen rövid	–	–	–
rövid	2 (6,90 %)	4 (9,09 %)	–
közepes	7 (24,14 %)	15 (34,09 %)	2
hosszú	10 (34,48 %)	9 (20,46 %)	1
igen hosszú	10 (34,48 %)	16 (36,36 %)	4
össz:	29 (100,00 %)	44 (100,00 %)	7
M.8.			
igen keskeny	2 (6,90 %)	5 (11,11 %)	3
keskeny	6 (20,69 %)	8 (17,78 %)	2
közepes	12 (41,38 %)	18 (40,00 %)	1
széles	8 (27,59 %)	10 (22,22 %)	1
igen széles	1 (3,44 %)	4 (8,89 %)	–
össz:	29 (100,00 %)	45 (100,00 %)	7
47/45			
h.euryprosop	–	–	–
euryprosop	–	2	–
mesoprosop	2	4	–
leptoprosop	1	2	1
h.leptoprosop	1	–	–
össz:	4	8	1
48/45			
h.euryen	–	2	1
euryen	2	4	–
mesen	5	6	1
lepten	1	2	1
h.lepten	–	–	–
össz:	8	14	3

igen keskeny	1	4	–
keskeny	5	3	–
közepes	–	6	2
széles	2	2	1
igen széles	–	2	–
össz:	8	17	3
M.47.			
igen alacsony	–	3	–
alacsony	3	3	–
közepes	2	5	–
magas	4	1	1
igen magas	1	–	–
össz:	10	12	1
M.48.			
igen alacsony	4	3	1
alacsony	4	5	–
közepes	3	8	1
magas	4	2	1
igen magas	1	–	–
össz:	16	18	3
52/51			
h.chamaekonch	–	4	–
chamaekonch	1	4	1
mesokonch	7	3	1
hyosikonch	6	6	1
h.hypsikonch	1	2	–
össz:	15	19	3
54/55			
h.leptorrhin	–	1	–
leptorrhin	4	4	–
mesorrhin	4	6	1
chamaerrhin	1	5	1
h.chamaerrhin	3	3	–
össz:	12	19	2
M.66.			
igen keskeny	1	4 (16,00 %)	1
keskeny	3	10 (40,00 %)	–
közepes	7	8 (32,00 %)	2
széles	2	1 (4,00 %)	–
igen széles	–	2 (8,00 %)	–
össz:	13	25 (100,00 %)	3

5.táblázat – A Crisz, Starčevo és Körös kultúrákba keltezett leletek koponyaméreteinek és indexeinek az ALEKSEJEV–DEBEC (1964) féle kategóriák szerinti megoszlása